

Р З К 2019

Рада
Громадського
Контролю

Центр політико-правових
реформ

ГРОМАДСЬКИЙ
КОНТРОЛЬ

ЗВІТ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ МОНІТОРИНГУ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ СПРАВ,
ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ В ЯКИХ ЗАВЕРШЕНЕ ДЕТЕКТИВАМИ НАБУ

ЗВІТ ПІДГОТУВАЛИ:
ЮРИСТ-АНАЛІТИК СЕКРЕТАРІАТУ РАДИ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ВАЛЬКО В.І.
ЕКСПЕРТ ЦЕНТРУ ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ РЕФОРМ МАРЧУК А.Я.

БЕРЕЗЕНЬ 2018 — СЕРПЕНЬ 2019 р.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

ВАКС — Вищий антикорупційний суд
ВАТ — Відкрите акціонерне товариство
ГПУ — Генеральна прокуратура України
ДП — Державне підприємство
ДПЗКУ — Державна продовольчо-зернова корпорація України
ДСА — Державна судова адміністрація України
КК — Кримінальний кодекс України
КПК — Кримінальний процесуальний кодекс України
КСУ — Конституційний Суд України
НАБУ — Національне антикорупційне бюро України
ПАТ — Публічне акціонерне товариство
РГК, РГК НАБУ — Рада громадського контролю при Національному антикорупційному бюро України
РСУ — Рада суддів України
САП — Спеціалізована антикорупційна прокуратура
УПП — Управління промислових підприємств
ХК — Холдингова компанія

*Висловлюємо щиру подяку регіональним моніторам:
Герасимовій Т.Г., Підпалій С.М., Зерницькому Р.М., Березі А.А., Доманській М.Г., Статівко Л.С.,
Носенку О.М., Мукомелі І.В., Дзись Ю.В., Корецькій В.П. та ін.*

ВСТУП

Проблема системної корупції дотепер залишається актуальною для України.

У 2018 році країна продовжила демонструвати хоч і надто повільний, але прогрес у реалізації антикорупційних заходів, що дозволило отримати 32 бали за Індексом сприйняття корупції Transparency International у порівнянні з 30-ма балами у 2017-му¹. Такі результати засвідчують, що країна рухається у правильному напрямі в сфері антикорупційної політики, але темпи цього руху залишають бажати кращого. Останні соціологічні дослідження засвідчують, що антикорупційна реформа залишається однією з пріоритетних для українців: у ході одного з останніх опитувань її відзначили першочерговою 63% респондентів².

Однією з основних проблем у сфері антикорупційної політики залишається відсутність невідворотності покарання за корупційні та пов'язані з корупцією кримінальні правопорушення.

Попередня Антикорупційна стратегія на 2014-2017 роки однією з цілей визначала «створення системи інструментів, які дадуть змогу ефективно виявляти та розслідувати корупційні злочини, конфісковувати майно, яке було предметом злочинної діяльності або набуто внаслідок такої діяльності, притягувати до відповідальності осіб, причетних до вчинення корупційних злочинів».

Водночас, аналіз кримінальної статистики за 2017-2018 роки свідчить про те, що кількість осіб, яких було засуджено за корупційні та пов'язані з корупцією кримінальні правопорушення, продовжує скорочуватись, як в абсолютній кількості, так і у відсоткових значеннях. Також скорочується і кількість осіб, яких за останнім вироким засуджено до позбавлення волі (81 особа у 2017 р., 45 осіб у 2018 р.), а відсоток таких осіб серед усіх засуджених все так само незначний (8% від усіх засуджених за відповідні правопорушення у 2017 р.;

4,4% — 2018 р.). Таким чином, існують негативні тенденції у забезпеченні невідворотності покарання за корупційні та пов'язані з корупцією кримінальні правопорушення³.

Очікування можливості забезпечити успіх антикорупційної реформи без забезпечення невідворотності покарання за корупційні правопорушення виглядають необґрунтованими⁴. Роль судової гілки влади у протидії корупції складно переоцінити: так, у ст. 11 Конвенції ООН проти корупції, яка ратифікована Україною і набула чинності, відзначається *«вирішальна роль в боротьбі з корупцією»* судової влади.

З моменту початку моніторингу судового розгляду в березні 2018 року відбулась надзвичайно важлива зміна у сфері судоустрою та в контексті реалізації антикорупційної політики в Україні.

Цією зміною стало остаточне формування Вищого антикорупційного суду як спеціалізованого суду першої та апеляційної інстанцій, якому підсудні окремі справи щодо корупційних та пов'язаних з корупцією злочинів. Вперше рекомендація щодо створення такого спеціалізованого суду з розгляду справ, які розслідували НАБУ і САП, згадується у звіті Антикорупційної мережі ОЕСР для країн Східної Європи та Центральної Азії за результатами третього раунду моніторингу щодо України, датованому березнем 2015 року⁵. Надалі, у червні 2016 року, створення Вищого антикорупційного суду було передбачене у новій редакції Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Водночас, у згаданому законі не були визначені предметна підсудність ВАКС, вимоги до кандидатів на посаду судді цього суду, процедура добору суддів ВАКС тощо — усі ці аспекти мали бути врегульовані окремим законом.

1. Corruption Perception Index 2018 // Transparency International, 2019 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.transparency.org/cpi2018>

2. Найважливіші для українців реформи – антикорупційна, медична, пенсійна, судів та поліції і люстрація – соціопитування // Український кризовий медіа-центр, 2019 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://uacrisis.org/ua/72534-top-5-important-reforms-survey>

3. Альтернативний звіт з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики // Хавронюк М.І. та ін., Центр політико-правових реформ, 2019 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://bit.ly/2YZIMKt>

4. Western Anticorruption Policy in Ukraine: Success or Failure? // М. Stephenson, 2018 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://bit.ly/2CmN6Zo>

У той час, коли громадянське суспільство та міжнародні партнери України вимагали створення цього спеціалізованого суду й пропонували конкретні ідеї, а проблеми з розглядом кримінальних проваджень, які розслідували НАБУ і САП, лише посилювались, представники політичної еліти не демонстрували бажання ухвалити необхідні законодавчі зміни, які відкрили би шлях до створення ВАКС. Лише у червні-липні 2018 року були ухвалені необхідні закони щодо створення, особливостей формування та діяльності Вищого антикорупційного суду, а станом на момент підготовки цього звіту вже призначено 38 суддів Вищого антикорупційного суду та Апеляційної палати ВАКС, здійснюються заходи щодо підготовки початку роботи суду й очікується, що суд розпочне реалізацію покладених на нього завдань 5 вересня 2019 року. Водночас, існують окремі перешкоди, що можуть стати на заваді ефективній діяльності цього суду, про них буде зазначено нижче.

Стан судової системи протягом останнього року, що минув з моменту оприлюднення попереднього [звіту](#) за результатами шестимісячного моніторингу, на жаль, не зазнав суттєвих змін на краще.

Ті об'єктивні обставини, які негативно впливали на здійснення судового розгляду кримінальних проваджень й описувались у попередньому звіті, дотепер залишаються актуальними.

СУДИ		Кількість суддів (станом на 01.08.2019)
1	Апеляційні адміністративні	257
2	Апеляційні господарські	218
3	Апеляційні загальні	964
4	Окружні адміністративні	633
5	Місцеві господарські	619
6	Місцеві загальні	4339

Таблиця 1. Інформація про штатну кількість суддів у судах станом на 01.08.2019, одержана від Державної судової адміністрації України⁶

За [інформацією](#)⁷ Ради суддів України, станом на 1 квітня 2019 року із 5285 суддів лише 4128 мали повноваження зі здійснення правосуддя. Державна судова адміністрація України повідомляє, що [станом](#) на 1 липня 2019 року у місцевих і апеляційних судах України працює лише 5 122 судді⁸, що складає 72,86 % від штатної чисельності цих судів, визначеної наказом ДСА. Відповідно до спільної заяви щодо ситуації в судовій системі голів Верховного Суду, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Ради суддів України, Державної судової адміністрації України,

6. Відповідь Державної судової адміністрації України на офіційний запит: <https://bit.ly/2P2hZbP>

7. Рада суддів України на засіданні розглянула питання щодо стану та строків кваліфікаційного оцінювання суддів // РСУ, 2019 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://rsu.gov.ua/ua/news/rada-suddiv-ukraini-na-zasidanni-rozqlanula-pitannya-sodo-stanu-ta-stroki-kvalifikacijogo-ocinuвання-suddiv>

8. Узагальнення гендерного складу апеляційних та місцевих судів України, Державної судової адміністрації України та її територіальних управлінь станом на 1 липня 2019 року // ДСА України, 2019 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://bit.ly/33EDFy9>

ректора Національної школи суддів України⁹ в країні 14 судів взагалі не здійснюють правосуддя у зв'язку з відсутністю суддів або повноважень у суддів, у 154 судах кількість суддів, що здійснюють правосуддя, становить менше 60 % від штатної чисельності. Внаслідок цього держава не завжди спроможна забезпечити доступ громадян до правосуддя.

У порівнянні з 2017 роком, на судовий розгляд у першій інстанції надійшло ще більше справ і матеріалів — понад 3,34 млн за 2018 рік. Таким чином, об'єктивні обставини щодо значного навантаження на суддів та неуккомплектованості судів залишаються актуальними й мають враховуватись під час визначення причин суттєвих затримок судового розгляду кримінальних проваджень, досудове розслідування яких здійснювали детективи НАБУ під процесуальним керівництвом прокурорів САП. Крім того, виправданими є і сумніви щодо об'єктивності та неупередженості принаймні окремих суддів, які здійснювали судовий розгляд кримінальних проваджень, які розслідували детективи НАБУ, про що зазначається нижче.

Основне завдання моніторингу полягало в отриманні об'єктивної та вичерпної інформації щодо стану судового розгляду справ, досудове розслідування в яких здійснювало Національне антикорупційне бюро під процесуальним керівництвом прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Секретаріат Ради громадського контролю при НАБУ у партнерстві з Центром політико-правових реформ та громадською організацією «Платформа Громадський контроль» протягом останніх вісімнадцяти місяців, а саме з березня 2018 року по серпень 2019 року здійснював системний моніторинг частини таких кримінальних проваджень. За підтримки ГО «Платформа Громадський контроль» було забезпечено регіональний компонент моніторингу і, крім тих справ, розгляд яких відбувався у судах міста Києва, незалежними спостерігачами також здійснювався моніторинг судових засідань у Вінниці, Луцьку, Хмельницькому, Черкасах, Одесі, Харкові та Запоріжжі.

9. Спільна заява щодо ситуації в судовій системі голів Верховного Суду, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Ради суддів України, Державної судової адміністрації України, ректора Національної школи суддів України // 2019 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.vru.gov.ua/news/5040>

- 1 виявити причини незначної кількості вироків у справах, досудове розслідування в яких завершено детективами НАБУ;
- 2 визначити причини та передумови затягування судового розгляду у провадженнях, досудове розслідування в яких здійснювали детективи Національного антикорупційного бюро;
- 3 інформувати експертне середовище та громадськість про діяльність Національного антикорупційного бюро, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та органів судової влади, яку вони здійснюють в процесі притягнення осіб до кримінальної відповідальності за вчинення корупційних злочинів.

Ще одним завданням проведеного моніторингу було виявлення процесуальних порушень, які допускають детективи НАБУ та/або прокурори САП з метою аналізу причин їх виникнення, недопущення у подальшому, а також їх усунення. Однак, реалізувати цю мету у той час, коли в більшості кримінальних проваджень, досудове розслідування яких здійснювали детективи НАБУ, відсутні судові рішення, що набрали законної сили — було неможливим. Адже саме у кінцевих судових рішеннях дається оцінка допустимості доказів, доведеності вини особи поза розумним сумнівом та оцінка всіх обставин справи. Лише в останні місяці моніторингу, коли було винесено два перших виправдувальних вирoki у кримінальних провадженнях, які розслідувало Національне антикорупційне бюро, з'явилися передумови для такого аналізу, проте у цих випадках сторона обвинувачення скористалася своїм процесуальним правом та подала апеляційні скарги на вирoki, а отже вони нині не набули законної сили й піддавати їх вичерпному аналізу для формування певних висновків щодо діяльності детективів та прокурорів було б передчасним.

Також важливою складовою моніторингу було створення відеоархіву та онлайн-таблиці з інформацією щодо проведених судових засідань у частині кримінальних проваджень, досудове розслідування в яких завершене детективами НАБУ. В подальшому зібрана інформація може використовуватись, зокрема, з навчальними цілями викладачами та студентами юридичних вищих навчальних закладів.

З метою проведення моніторингу було розроблено «Методологію моніторингу судових процесів в провадженнях, завершених Національним антикорупційним бюро»¹⁰, автором якої є член правління, директор з наукового розвитку Центру політико-правових реформ, д.ю.н., професор М.І. Хавронюк. Основними принципами, за якими здійснювався моніторинг, були принцип невторчання в процес здійснення правосуддя; принцип об'єктивності; принцип згоди.

Звіт охоплює період з березня 2018 року по серпень 2019 року та складається із таких розділів:

1. СТАТИСТИЧНІ ВІДОМОСТІ ЩОДО СПРАВ, ЗАВЕРШЕНИХ ДЕТЕКТИВАМИ НАБУ;
2. ПУБЛІЧНІСТЬ І ПОВНОТА ІНФОРМАЦІЇ ПРО ОБРАНІ ДЛЯ МОНІТОРИНГУ СПРАВИ ТА ДОСТУП ДО СУДОВИХ ЗАСІДАНЬ;
3. КІЛЬКІСНІ ТА ЧАСОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СУДОВИХ ЗАСІДАНЬ ТА ПЕРІОДИЧНІСТЬ РОЗГЛЯДУ СПРАВ;
4. РЕГІОНАЛЬНИЙ МОНІТОРИНГ;
5. ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ.

¹⁰. Методологія моніторингу судових процесів в провадженнях, завершених Національним антикорупційним бюро України. Практичний посібник // Хавронюк М.І., Центр політико-правових реформ, 2018 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://bit.ly/2TK4eqM>

СТАТИСТИЧНІ ВІДОМОСТІ ЩОДО СПРАВ, ЗАВЕРШЕНИХ ДЕТЕКТИВАМИ НАБУ

СТАН РОЗГЛЯДУ СПРАВ У СУДАХ

(станом на 30.06.2019)

208

118

31

СУДОВИЙ РОЗГЛЯД
НЕ РОЗПОЧАТО 50

Причини затягування розгляду

апеляційний розгляд скарги на повернення обвинувального акта	3
нові провадження, передані протягом червня	7
неявка учасників процесу	2
розгляд затягується з інших причин	13
тривале формування колегії суддів	4
зайнятість суддів	15
проблеми з визначенням підсудності	6

40

СПРАВИ, В ЯКИХ
Є РІШЕННЯ СУДУ

Рішення судів — деталі

30	вироків про визнання особи винною, в тому числі із затвердженням угод*
7	рішень судів щодо звільнення особи від кримінальної відповідальності
1	ухвала про закриття кримінального провадження
1	рішення, скасоване апеляційною інстанцією
1	вирок*

*Одне з рішень скасовано Апеляційним судом м. Києва, справу направлено на проведення досудового розслідування в загальному порядку. Після повернення кримінальне провадження було об'єднане із іншою справою. Рішення у ній винесено щодо тих самих осіб і набрало законної сили. Три з рішень оскаржується в апеляційному порядку.

¹¹. Стан розгляду завершених детективами НАБУ кримінальних проваджень у судах

Станом на 30.06.2018 майже у 25 % справ (50 із 208) досі не було розпочато судовий розгляд по суті.

Головна причина — завантаженість суддів через участь у розгляді інших справ та неможливість формування судових колегій у день, коли призначені підготовчі засідання (хвороби, відпустки, відрядження суддів тощо).

11. Звіт Національного антикорупційного бюро України за I півріччя 2019 р. // Офіційний веб-сайт НАБУ, 09.08.2018 р. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://bit.ly/2HhCLHl>

Серед інших причин можна виділити тривале формування колегії суддів, проблеми із визначенням підсудності справ, розгляд клопотань про об'єднання нових справ із тими, які були передані до суду раніше, винесення судами рішень про повернення обвинувального акту, які потім оскаржуються прокурорами САП в апеляційній інстанції протягом тривалого часу.

Практично всі вироки, що набули законної сили, ґрунтуються на угодах між прокурорами САП і обвинуваченими про визнання винуватості.

Відповідно до відомостей, наданих Генеральною прокуратурою України, станом на 01.08.2019 за результатом розгляду направлених прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури обвинувальних актів, судами ухвалено 33 вироки, з яких тільки 28 набрали законної сили¹². У 10 [справах](#) судами постановлялися ухвали про закриття кримінальних проваджень¹³.

Судами ухвалено 26 обвинувальних вироків на підставі угод про визнання винуватості, з яких 25 вже набули законної сили. У переважній більшості [випадків](#)¹⁴ засуджені за такими вироками особи звільнялися від відбування покарання з іспитовим строком та сплачували штраф в розмірі від 850грн¹⁵ («Справа Адміністрації морських портів України» — стосовно представниці приватної компанії «Krayteks Group Holding Limited») до 85 тис грн («[Газова справа](#)» — стосовно осіб, відповідальних за створення фіктивних підприємств)¹⁶. Загалом застосування інституту угод у практиці роботи детективів НАБУ та прокурорів САП є позитивним явищем, оскільки в таких провадженнях підозрювані чи обвинувачені погоджуються беззастережно визнати свою винуватість і співпрацювати зі слідством у викритті інших осіб у вчиненні злочинів, віднесених до підслідності НАБУ, надаючи цінні свідчення.

12. Відповідь Генеральної прокуратури України на офіційний запит: <https://bit.ly/2TKqjT0>

13. Кого і з яких підстав суди звільняли від відповідальності та закривали провадження у справах НАБУ-САП? // В. Валько, веб-сайт РГК НАБУ, 2018 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://bit.ly/33MFgli>

14. Вироки у справах НАБУ та САП // В. Валько, веб-сайт РГК НАБУ, 2018 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://bit.ly/229bfJ2>

15. Вирок у справі № 522/9070/18 // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74913917>

16. Вирок у справі № 760/19351/16-к // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/63233999>; вирок у справі № 757/36560/17-к // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/67852318>; вирок у справі № 760/2908/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72122060>.

Крім того, укладення угод про визнання винуватості сприяє зменшенню строків розгляду кримінальних проваджень, розвантажує роботу колегії суддів, веде до економії бюджетних коштів і, що також надзвичайно важливо, сприяє правосуддю, захищаючи права та законні інтереси обвинувачених. Однак, проаналізувавши вже укладені угоди про визнання винуватості, автори звіту приходять до висновку, що здебільшого угоди укладалися із другорядними учасниками корупційних схем.

Водночас, в рамках моніторингу виявлено випадки відмови суду у затвердженні угод про визнання винуватості між прокурором САП та обвинуваченими.

В першому випадку, 18 квітня 2018 року Комінтернівський районний суд міста Харкова відмовив у затвердженні угоди про визнання винуватості стосовно виконавчого директора акціонерної компанії «Харківобленерго» та повернув матеріали кримінального провадження прокурору для продовження досудового розслідування¹⁷. Мотивом для постановлення вказаного рішення стало те, що обвинувачений в підготовчому судовому засіданні від угоди відмовився, оскільки він був не згоден із запропонованим покаранням та з часу підписання угоди змінилися обставини, які впливають на це кримінальне провадження. Прокурор САП на засіданні повідомив, що саме обвинувачений (на той час підозрюваний) клопотав про укладення угоди. Тож прокурор також попросив суд відмовити у затвердженні угоди.

У другому випадку суд вирішив, що умови угоди суперечать вимогам КПК України та КК України¹⁸. Так, 17 листопада 2017 року Солом'янський районний суд міста Києва у справі № 760/10019/17 (справа щодо державних закупівель дерев'яних шпал та брусу ДП «Управління промислових підприємств Укрзалізниці») відмовив у затвердженні угоди про визнання винуватості між прокурором та обвинуваченими.

17. Ухвала у справі № 641/8487/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73459783>

18. Ухвала у справі № 760/10019/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/70506116>

В ухвалі суду вказано, що умовами угоди не враховані вимоги ч. 1 ст. 69 КК України, а саме не зазначено, які саме обставини на думку сторін, свідчать про істотне зниження ступеню тяжкості вчинених злочинів.

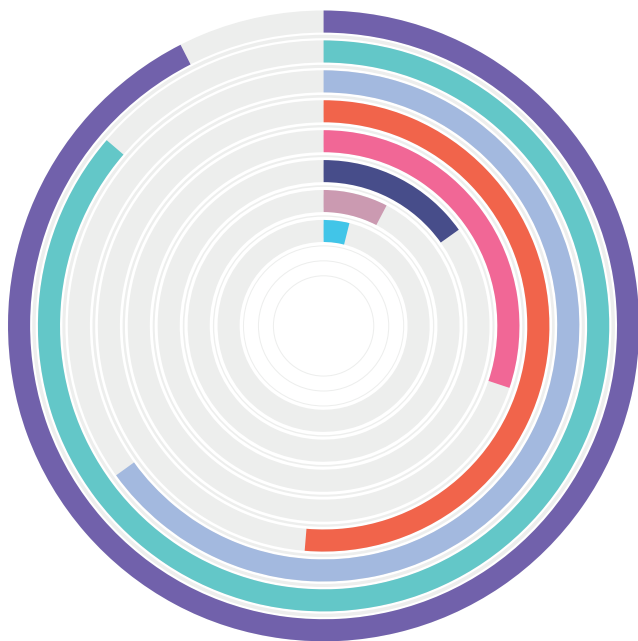
Крім того, при узгодженні покарання не врахована тяжкість вчиненого злочину, внаслідок якого заподіяні тяжкі наслідки, обставини при яких його вчинено, а узгоджене сторонами угод покарання, без застосування додаткового покарання, на переконання колегії не відповідає характеру та тяжкості вчиненого діяння, а також не відповідає інтересам суспільства. Суд також звернув увагу на те, що в угодах про визнання винуватості не узгоджені обов'язки, які повинні бути покладені на обвинувачених при звільненні їх від відбування покарання з випробуванням. Крім того, в угодах про визнання винуватості, в обвинувальному акті зазначено, що кримінальним правопорушенням заподіяна шкода ДП «УПП УЗ», що вказує на наявність потерпілої особи в даному кримінальному провадженні в особі цього державного підприємства. Тож укладення угоди про визнання винуватості, в такому випадку, суперечить вимогам ч. 4 ст. 469 КПК України. Відтак, судова колегія прийшла до висновку про відмову у затвердженні угод про визнання винуватості та повернення обвинувального акта для продовження досудового розслідування в загальному порядку. Пізніше [Апеляційний суд](#) міста Києва та [Касаційний кримінальний суд](#) у складі Верховного Суду по черзі відмовили у відкритті проваджень за скаргами захисника одного із обвинувачених, оскільки оскарження такої ухвали не передбачено нормами КПК України.

16. Ухвала у справі № 641/8487/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73459783>

17. Ухвала у справі № 760/10019/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/70506116>

ПУБЛІЧНІСТЬ І ПОВНОТА ІНФОРМАЦІЇ ПРО ОБРАНІ ДЛЯ МОНІТОРИНГУ СПРАВИ. ДОСТУП ДО СУДОВИХ ЗАСІДАНЬ

МІСЦЕ ПРОВЕДЕННЯ МОНІТОРИНГУ

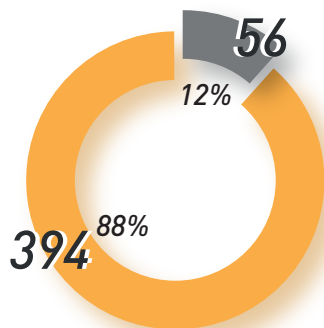

- 135 ■ Київ
- 127 ■ Одеса
- 75 ■ Харків
- 63 ■ Запоріжжя
- 17 ■ Хмельницький
- 16 ■ Черкаси
- 9 ■ Луцьк
- 8 ■ Вінниця

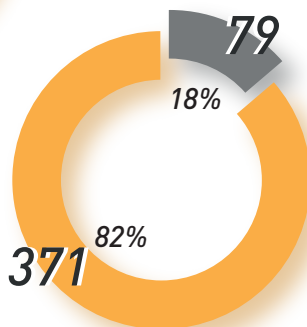
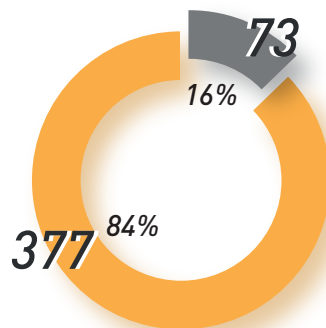
Звертаємо увагу!
Програма моніторингу охопила тільки 55 справ із 212.
Протягом березня 2018 року - серпня 2019 року у процесі здійснення
системного моніторингу було відвідано 450 судових засідань у цих справах.

ПУБЛІЧНІСТЬ І ПОВНОТА ІНФОРМАЦІЇ ПРО СУДОВИЙ РОЗГЛЯД

Чи були актуальними дата та час засідання в реєстрі на сторінці відповідного суду?

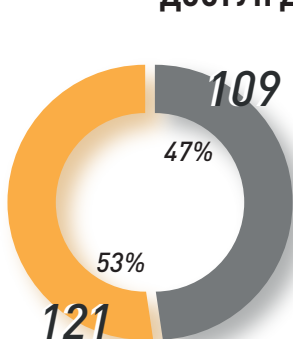

Чи була повною інформація по справі в реєстрі на сторінці відповідного суду?

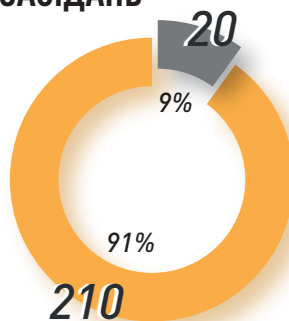

Чи наявне провадження в розсилці щотижневого графіку розгляду справ САП?

ДОСТУП ДО СУДОВИХ ЗАСІДАНЬ

Чи були присутні на засіданні вільні слухачі?

Чи обмежувалась кількість присутніх у залі судового засідання?

* Інформація подана щодо 230 засідань, які відбулися

У переважній більшості випадків інформація щодо засідань була публічною, відкритою, актуальною та повною.

У 88% судових засідань, які потрапили під моніторинг, дата та час засідання в розділі «Список справ, призначених до розгляду» на офіційному веб-порталі Судової влади України були актуальними, а у 84% реєстр містив ще й повну інформацію по справі (склад суду, номер справи, ПІБ сторін у справі та суть розгляду). Водночас, у 56 випадках зафіксовано, що дата та час засідання були не актуальними (тобто на момент моніторингу записи були відсутні, застарілі або не актуалізовані), а у 73 випадках інформація по справі була неповною. В одному випадку зафіксовано також помилкове внесення працівником суду інформації на сайт про судові засідання у справі № 757/870/18-к (обвинувачений – Завадський А.Ю.), яка слухається в Солом'янському районному суді міста Києва. В цей день ця справа до розгляду колегією суддів не призначалася, натомість призначеною була інша справа – № 760/18235/16-к, обвинувачений — Завадський О.В.

Крім того, інформація про заплановані на тиждень судові засідання своєчасно надавалася Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою. Однак у 79 випадках із 450 інформація про засідання у таблицях САП була відсутньою. Іноді це було викликано об'єктивними обставинами, адже судові засідання у справі могли призначатися декілька разів протягом одного тижня, а анонси засідань від прокуратури надходять лише один раз на тиждень і тому вони не могли містити актуальну щоденну інформацію. За допомогою щотижневої розсилки призначених судових засідань за участі прокурорів САП, на офіційному сайті та сторінках в соцмережах Ради громадського контролю НАБУ щоденно публікувалися анонси судових засідань (загалом опубліковано більше ніж 1 700 анонсів судових засідань у всіх справах НАБУ-САП).

У 91% випадків будь-яка особа, що не була учасником кримінального провадження, могла безперешкодно відвідати судові засідання. Обмежень щодо присутності на судових засіданнях вільних слухачів майже не було.

Втім, в процесі системного моніторингу у 9% засідань було зафіксовано обмеження щодо кількості присутніх осіб у залі судового засідання. Переважна більшість цих випадків припала на розгляд [справи](#) стосовно Одеського міського голови та інших осіб, яких слідство обвинувачує у заволодінні коштами міського бюджету під час купівлі будівлі заводу ВАТ ХК «Краян». Для прикладу, перед одним із чергових засідань виник скандал, пов'язаний з тим, що в залі було недостатньо місць. Прихильники Одеського міського голови першими «прорвалися» в зал судових засідань, намагаючись зайняти всі вільні місця, щоб журналісти були змушені стояти в кінці приміщення. Після припинення прямих відеотрансляцій судових засідань по цій справі на офіційному Youtube-каналі «Судова влада України» журналісти неодноразово вимагали від головуєчого прийняти рішення в порядку ч. 2 ст 328 КПК України про пріоритетне перебування представників ЗМІ в залі засідань. Однак судова колегія не звертала уваги на ці вимоги, внаслідок чого виникали постійні конфліктні ситуації. На засіданні, яке відбулося 25.02.2019, за черговим конфліктом спостерігали журналіст та оператор німецького телеканалу ARTE, а також представник Посольства США в Україні, що знаходилися в залі. Головуючий змусив всіх «вільних слухачів» покинути зал засідань, залишивши тільки журналістів і операторів телеканалів. Американському дипломатові також довелося покинути зал судових засідань.

Ще 4 рази ухвалювалися рішення про закриті судові засідання:

під час затвердження угоди про визнання винуватості, колегія суддів Печерського районного суду міста Києва, за клопотанням прокурора, яке було підтримане стороною захисту, прийняла рішення про закритий розгляд справи. Прийняття вказаного рішення було мотивовано наявністю ризиків для життя та здоров'я обвинуваченого;

двічі під час розгляду справи щодо судді Ленінського районного суду міста Полтави, колегія суддів Ленінського районного суду міста Харкова задовольнила клопотання обвинуваченого про проведення кримінального провадження у закритому судовому засіданні, оскільки відеозаписи, які суд повинен був досліджувати як речовий доказ, містили подробиці «особистого характеру»;

під час розгляду справи за обвинуваченням Одеського міського голови та інших осіб засідання, за клопотанням сторони захисту, було закритим в частині дослідження аудіозаписів телефонних розмов однієї зі свідків у справі. Сторона обвинувачення заперечувала проти задоволення клопотання, мотивуючи це тим, що матеріали провадження не містять конфіденційної інформації, однак колегія суддів Малиновського районного суду міста Одеси задовольнила клопотання сторони захисту та ухвалила проводити ознайомлення з доказами, які містять розсекречені матеріали негласних слідчих (розшукових) дій у закритому судовому засіданні.

Водночас, у Хмельницькому міськрайонному суді було зафіксовано спробу обмежити відеозйомку засідання на портативний відеозаписувальний пристрій у [справі](#) стосовно депутата Хмельницької обласної ради¹⁹. Також у [справі](#) щодо службовця ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України» Солом'янський районний суд задовольнив усне клопотання сторони захисту щодо обмеження зйомки обвинуваченого та його адвоката та постановив змінити ракурс відеозйомки²⁰. Під час здійснення моніторингу судового засідання у Запорізькому районному суді Запорізької області у [справі](#) щодо імовірного отримання неправомірної вигоди суддею Бабушкінського районного суду міста Дніпропетровська, за клопотанням обвинуваченого судом було обмежено можливість проведення відеозапису засідання на портативний засіб. З цього приводу РГК НАБУ офіційно зверталася до головуючого у справі із проханням забезпечити можливість спостерігачів здійснювати безперешкодний моніторинг та висвітлення судового процесу у справі.

19. Детальніше див.: <https://youtu.be/S2w5iPltibU>

20. Детальніше див.: <https://youtu.be/5worPKcfiLw>

Низька відвідуваність судових засідань вільними слухачами та недостатня увага до них з боку ЗМІ.

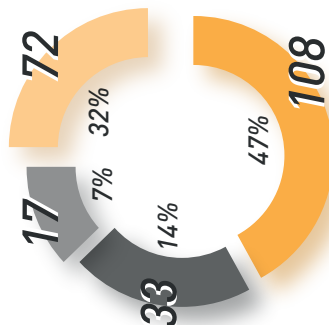
47% судових засідань із 230, які відбулися, пройшли без участі представників ЗМІ, громадських організацій чи будь-яких інших вільних слухачів, окрім наших моніторів. Однак варто зазначити, що більшість справ, обраних для системного моніторингу, із самого початку не були пов'язані із підвищеним суспільним інтересом чи медійною впізнаваністю обвинувачених осіб. З метою систематичного інформування громадськості про перебіг і результати обраних для моніторингу справ було опубліковано більше 25 репортажів за результатами судових засідань. Крім того, усі охочі можуть ознайомитися з хронологією розгляду справ на сайті РГК у розділі «Моніторинг судів», а на Youtube-каналі РГК «Моніторинг судових засідань у справах НАБУ-САП» є близько 230 відеозаписів судових засідань, що займають більше 200 годин. За допомогою відеозаписів можна перевірити тривалість засідань, рівень підготовки прокурорів САП, якість зібраних доказів, роботу суддівської колегії тощо.

21. Детальніше див: <https://rgk-nabu.org/uk/courts/monitoring-sudiv>

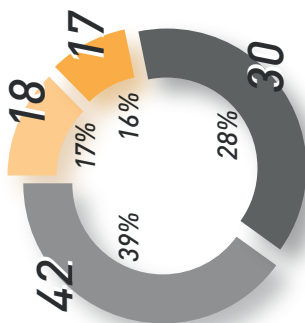
22. Детальніше див.: https://www.youtube.com/channel/UC8Ee4Xii5z3MrW010a_KHYw

КІЛЬКІСНІ ТА ЧАСОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СУДОВИХ ЗАСІДАНЬ

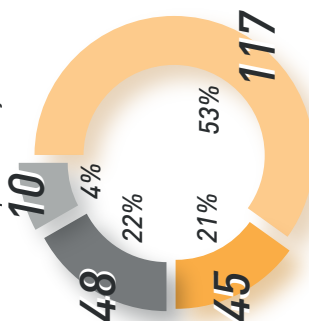
Час початку засідання

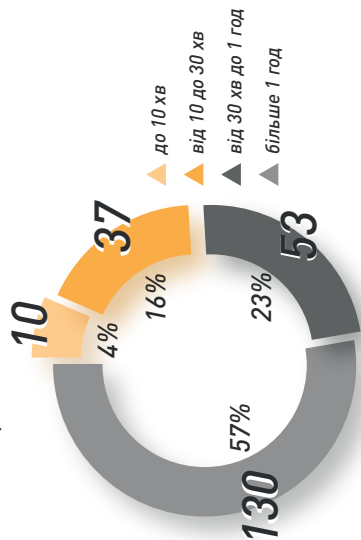
Якщо причиною була відсутність складу суду, то засідання перенесено у зв'язку із:

Якщо засідання не відбулося, то причиною була:

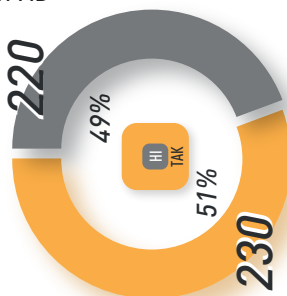
Тривалість засідання

▲ Перебування судді(суддів) на лікарняному
 ▲ Відрадження судді(суддів)
 ▲ Перебування судді(суддів) у відпустці
 ▲ Участь судді(суддів) в іншому процесі

Чи відбулося засідання?

* дані наведено щодо засідань у квітні 2018 – серпні 2019 року

Кількість засідань, що відбулися та тих, що не відбулися, практично рівна.

В рамках моніторингу відвідано 450 судових засідань, із яких 230 слухань відбулося, а 220 — ні. Тобто майже кожне друге заплановане судове засідання знімалося із розгляду. Основною причиною цього стала відсутність складу суду – 117 випадків із 220 або 53%. При цьому, якщо деталізувати цей показник, то протягом квітня 2018 року - серпня 2019 року 42 засідання не відбулося через участь суддів колегії у розгляді інших справ; ще 30 засідань не відбулося через перебування суддів у відпустках; 18 засідань не відбулося у зв'язку із лікарняними суддів; 17 — через відрядження. Ще 10 засідань не відбулися через відсутність складу суду у березні 2018 року, проте у перший місяць моніторингу деталізація конкретних причин не проводилася. На другому місці серед причин того, чому засідання не відбулися, стали «інші загальні обставини»: неявки захисників чи обвинувачених, неявки свідків у справі, які ще не були допитані, а також експертів, перенесення засідань за згодою сторін, замінування судів тощо. Водночас майже така ж кількість засідань, як і через «інші загальні обставини», не відбулася через неявку прокурорів: 45 засідань або 21% із всіх судових засідань, що не відбулися. Варто зазначити, що 87% випадків неявки прокурорів мали місце у регіональних справах. З огляду на постійно зростаючу кількість справ, необхідність прокурорам здійснювати достатньо тривалі відрядження по Україні, а також незначну штатну чисельність прокурорів САП (згідно з штатним розписом САП передбачено 45 посад прокурорів, 6 із яких наразі є вакантними; станом на 01.08.2019 процесуальне керівництво здійснюється 38 прокурорами), така ситуація викликана об'єктивними факторами. Сподіваємося, що із початком роботи Вищого антикорупційного суду, який розглядатиме усі справи виключно у місті Києві, випадків неявки прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури стане менше. Водночас, треба врахувати, що у випадку прискорення темпів судового розгляду кримінальних проваджень навантаження на прокурорів САП може зрости у коротко- та середньостроковій перспективі, що варто брати до уваги при визначенні штатної чисельності прокурорів САП.

57% судових засідань із тих, що відбулися, тривали годину і більше

Це є достатньо хорошим показником, враховуючи загальну завантаженість судової системи та кількість справ, що сьогодні перебувають у судах на розгляді. У порівнянні з попереднім проаналізованим періодом (березень-серпень 2018 року), кількість судових засідань тривалістю 30 хв і більше зросла. Водночас, майже у чверті випадків засідання тривало до 30 хв, із них у 10 випадках хронометраж судового розгляду склав менше 10 хв. На противагу цьому можна відзначити випадки, коли в окремих справах тривалість судового засідання досягала 7 годин і навіть більше. Також у справі щодо Одеського міського голови, яка розглядалася у Малиновському районному суді Одеси, 25.06.2019 мала місце ситуація, коли у судовому засіданні оголошувалась перерва через повідомлення про замінування суду.

Кожне третє засідання (32%) із тих, що відбулися, розпочиналося вчасно.

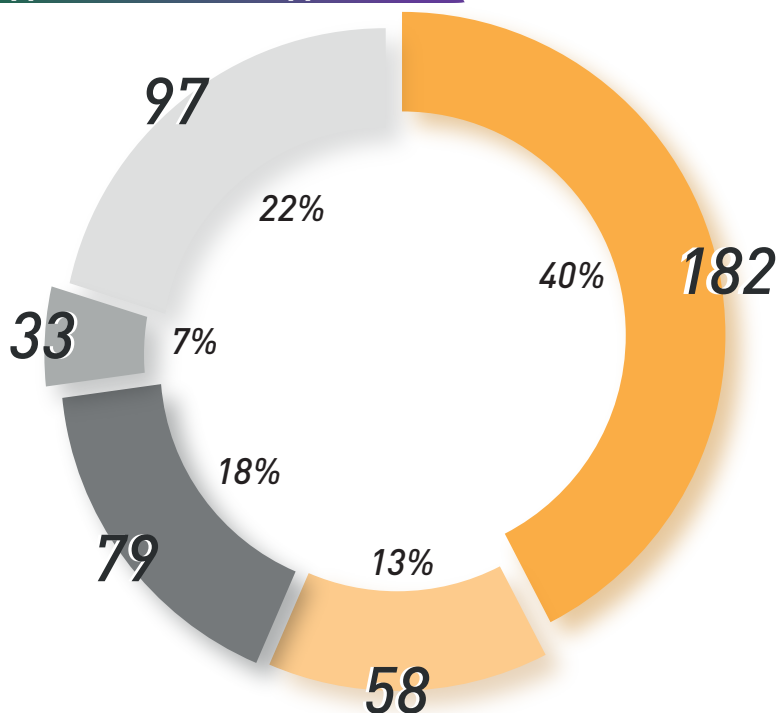

Ще 47% засідань мали незначну затримку в своєму початку від 5 хв до 30 хв. Водночас, кожне п'яте судове засідання розпочиналося із затримкою у 30 хв і більше. Загалом, у переважній більшості випадків, в яких засідання все ж відбувалися, затримки їх початку були не надто значними. Водночас, 06.09.2018 у [справі](#) стосовно працівників ДП «Ржищівський військовий лісгосп», яка розглядалася у Подільському районному суді міста Києва, мав місце курйозний випадок, коли судове засідання не змогли провести належним чином у зв'язку із відсутністю технічної можливості для дослідження нових відеодоказів. Справа в тому, що прокурор САП самостійно приносив із собою HDMI-кабель для передачі цифрових відео та аудіо даних на екран встановленого в залі засідань телевізора, проте цього разу не взяв його із собою, внаслідок чого у розгляді справи було оголошено перерву більш ніж на місяць.

23. Відповідь Генеральної прокуратури України на офіційний запит: <https://bit.ly/2TMY8fr>

24. Детальніше див.: <https://www.youtube.com/watch?v=10Tv4qn7y8Y&fbclid=>

ПЕРІОДИЧНІСТЬ РОЗГЛЯДУ СПРАВ

Наступне засідання призначене в межах:

- ▲ до 15 днів від дати проведення відвіданого засідання
- ▲ від 15 днів до 1 місяця
- ▲ від 1 до 2 місяців
- ▲ більше 2 місяців
- ▲ дата наступного засідання не визначалася

У 53 % випадків перерва між судовими засіданнями не перевищувала 1 місяця.

Це є достатньо хорошим показником, враховуючи значну завантаженість судів та те, що справи, досудове розслідування в яких завершене детективами НАБУ, розглядає колегія з трьох суддів, внаслідок чого виникають складнощі при визначенні дати та часу наступного засідання. Проте, при аналізі цього показника, особливої уваги заслуговують аномальні темпи розгляду справи стосовно Одеського міського голови, у якій 93 % із 54 відвіданих моніторами

судових засідань призначалися у строк до 15 днів від попереднього засідання. У жодному з кримінальних проваджень, які були включені у програму моніторингу, таких показників за цим критерієм не було навіть наближено. Натомість в окремих справах періодичність призначення судових засідань могла скласти 3, 4 і навіть 5 місяців. Як приклад, наведемо два таких красномовних випадки:

у справі стосовно депутата Хмельницької обласної ради, який, за версією слідства, вчинив підбурювання до закінченого замаху на пропозицію і надання неправомірної вигоди службовій особі у розмірі 50 тис дол США: 28.05.2019 судова колегія, з урахуванням клопотань від потерпілої, її захисника та прокурора, вирішила відкласти розгляд справи на 10.09.2019²⁵;

у справі стосовно экс-керівника ПАТ «ДПЗКУ», який, за версією слідства, разом із двома іншими особами брав участь у корупційній схемі, що призвела до розтрата державних коштів на суму близько 50 млн гривень: 25.04.2018 судова колегія вирішила призначити у кримінальному провадженні відкрите підготовче судово засідання на 14.09.2018²⁶.

Цікавою також була ситуація із розглядом кримінальних проваджень стосовно службових осіб ДП «Державний проектний інститут «Запоріжжівільпроект»:

1 16.05.2018 Печерський районний суд міста Києва (у складі колегії головуєчого — судді Білоцерківця О.А., суддів Остапчук Т.В., Цокол Л.І.) направив кримінальне провадження щодо колишнього в.о. директора цього проектного інституту до Печерського районного суду міста Києва (головуюча — суддя Смик С.І., судді-члени колегії — Писанець В.А., Батрин О.В.) для вирішення питання про об'єднання в одне провадження із справою стосовно 3 інших фігурантів²⁷;

25. Детальніше див.: <https://youtu.be/TtDdEWmUfoQ?t=5>

26. Ухвала у справі № 757/60763/16-к // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74837417>

27. Ухвала у справі № 757/11061/18-к // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74019957>

28. Ухвала у справі № 757/16903/17-к // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80554910#>

2 19.03.2019 Печерський районний суд міста Києва (у складі колегії: головуєча — суддя Смик С.І., судді-члени колегії — Писанець В.А., Батрин О.В.) відмовив в об'єднанні кримінального провадження²⁸.

Тобто 10 місяців розглядалося всього 1 клопотання про об'єднання кримінальних проваджень, а в цей час жодна з цих справ не зрушила з місця. В одній із них підготовче судове засідання не можуть провести вже більше 2 років (справа була скерована до суду ще у березні 2017 року).

РЕГІОНАЛЬНИЙ МОНІТОРИНГ

Особливу увагу в програмі моніторингу було зосереджено на тих кримінальних провадженнях, розгляд яких відбувається у регіонах. Зокрема, спостерігачі провели моніторинг 315 судових засідань у Вінниці, Луцьку, Хмельницькому, Черкасах, Одесі, Харкові та Запоріжжі, що становить 70 % від загальної кількості відвіданих судових засідань.

Руслан Зерницький, регіональний монітор із Харкова:

«Системний моніторинг необхідний хоча б через те, що він дисциплінує учасників судового процесу. Коли відбувається спостереження за засіданнями та відеозйомка, то присутні починають відповідальніше ставитися до своїх професійних обов'язків. Разом з тим, зменшується й вірогідність підкупу суддів, бо зафіксовані на відео спірні дії чи рішення одразу ж можуть набути суспільного розголосу, що, певна річ, виступає своєрідним запобіжником».

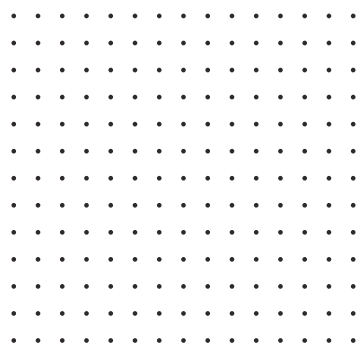
У більшості випадків кількісні та часові характеристики судових засідань та періодичність розгляду справ у регіонах були такими ж, як і у місті Києві. Водночас, розгляд справ у регіонах мав свої особливості. Зокрема, 39 із 45 зафіксованих випадків неявки прокурорів мали місце саме у цих справах. І хоча у тих випадках, щодо яких ми змогли отримати більш детальну інфор-

мацію, причини неявки прокурорів були поважними (участь у слідчих діях чи судовому розгляді інших кримінальних проваджень, закордонні відрядження тощо), складнощі все ж виникали, зокрема через те, що Спеціалізована анти-корупційна прокуратура розташована у місті Києві, територіальні управління у САП відсутні, а кількість прокурорів САП також є незначною. Також в ході моніторингу було зафіксовано, що в [окремих](#) регіональних справах прокурори САП неодноразово подавали клопотання про проведення судового засідання в режимі відеоконференції.

Лілія Статівко, яка відвідувала засідання у місті Запоріжжя:

«Запорізький районний суд та судді, які вели дві справи, що я моніорила, напевно, не звикли до присутності вільних слухачів. Тому для того, щоб проводити відеозйомку на портативний пристрій, вони кожного разу просили писати та подавати клопотання. Крім того, один з обвинувачених, экс-суддя Бабушкінського районного суду міста Дніпропетровська, сам клопотав перед судом, щоб той заборонив мені проводити відеозйомку».

17 % від усіх відвіданих регіональних судових засідань припали всього на 1 справу — розгляд кримінального провадження стосовно Одеського міського голови та інших осіб, яких обвинувачують у заволодінні коштами Одеського міського бюджету. Ще однією характерною особливістю для судових засідань із розгляду проваджень НАБУ і САП у регіонах було те, що до більшості із них прикуто набагато менше уваги ЗМІ та громадських активістів. До прикладу, 78 із 109 випадків відсутності на засіданні будь-яких вільних слухачів припали саме на справи, що розглядалися у регіонах.

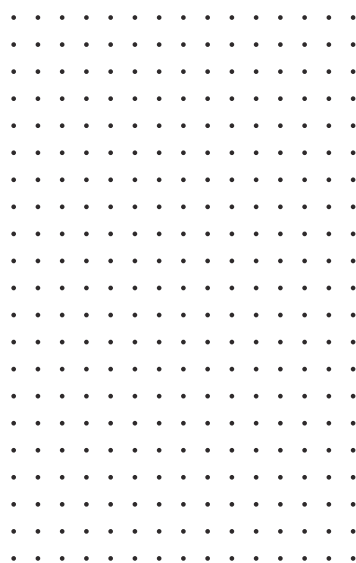

«Вважаю, що проект системного моніторингу дуже цікавий та потрібний, оскільки із журналістського середовища лише одиниці приходять на подібні справи. Якщо на перші засідання ще хтось приходить, то подальший розгляд відбувається вже без вільних слухачів. У левовій кількості судових засідань я була єдиною вільною слухачкою, що є досить негативною тенденцією, адже справи дійсно масштабні і просто повинні бути під моніторингом громадськості».

Варто також відзначити, що в окремих випадках регіональний моніторинг був пов'язаний із ризиками для особистої безпеки спостерігачів. Зокрема, під час здійснення моніторингу судового засідання у Малиновському районному суді міста Одеси у справі ймовірного незаконного заволодіння коштами Одеського міського бюджету під час придбання будівель ВАТ ХК «Краян» (справа щодо Одеського міського голови та інших осіб), сторонні особи, присутні у залі судового засідання, намагалися завадити проведенню моніторингу. Ними вживалися дії щодо перешкоджання відеозапису засідання на портативний пристрій, здійснювалися спроби витіснення спостерігачів із місць, які призначені для вільних слухачів, а також висловлювалися образи в їхній бік. У зв'язку із цим Радю громадського контролю при НАБУ було [скеровано](#) листа до керівництва Малиновського районного суду міста Одеси щодо недопущення випадків перешкоджання роботі судових спостерігачів, а також направлено звернення до керівництва Головного управління Національної поліції в Одеській області з проханням вжити превентивних заходів реагування з метою недопущення таких випадків.

«Складнощі виникали тільки під час моніторингу справи щодо заволодіння коштами міського бюджету під час купівлі будівель ВАТ ХК «Краян». На всіх засіданнях були присутні чоловіки міцної статури і люди похилого віку, які підтримували Одеського міського голову, заповнюючи зал судових засідань, практично не залишаючи сидячих місць для журналістів та інших вільних слухачів. Через це виникали постійні конфлікти. Натомість колегія суддів робила вигляд, що не помічає цього. На одному із засідань тільки після того, як я нагадала суду про пріоритетне право журналістів перебувати в залі суду відповідно до ч. 2 ст. 328 КПК України, голова колегії розпорядився звільнити для журналістів перші три ряди місць».

Загалом аналіз даних моніторингу судового розгляду кримінальних проваджень, досудове розслідування яких здійснювали детективи НАБУ під процесуальним керівництвом прокурорів САП свідчить про відсутність суттєвих регіональних особливостей щодо кількісних та часових характеристик судових засідань та періодичності розгляду справ. Водночас до більшості регіональних справ (за певними винятками) прикуто набагато менше уваги журналістів та активістів, ніж до кримінальних проваджень, розгляд яких відбувається у столиці.

«Місцеві суди — це установи, до яких прикуто замало уваги. Якщо у топ-новини потрапляють такі суди як Печерський чи Солом'янський, то на регіональному рівні можуть згадуватися лише скандальні справи, а не ретельне спостереження за роботою суддів. І увагу громадськості привертає більше сторона порушника, а не сама робота суддів чи прокурора. Вважаю, що спеціалізований системний моніторинг у регіонах — хороша і перспективна громадська справа, яка може принести свої плоди у вигляді підняття відкритості судових установ (створення прецедентів з відеозйомкою та доступом до засідань), виявлення недоброчесних суддів, утвердження права на доступ до правосуддя і вирішення числених проблем, пов'язаних із цим, для пересічних громадян».

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

У попередньому звіті за результатами піврічного моніторингу, презентованому у жовтні 2018 року, автори відзначали своє переконання у тому, що «до початку роботи Вищого антикорупційного суду подолати проблему затягування розгляду справ, що уже передані до судів першої інстанції загальної юрисдикції не видається можливим», а також відзначили, що «формування Вищого антикорупційного суду та призначення на посади до цього суду професійних і доброчесних суддів виглядає єдиним варіантом, що може допомогти розв'язати наявні проблеми із судовим розглядом проваджень щодо вчинення високопосадовцями корупційних злочинів»²⁹.

З сумом доводиться констатувати, що за останній рік справді не відбулось суттєвих змін на краще у стані судового розгляду кримінальних проваджень, досудове розслідування яких здійснювали детективи НАБУ під процесуальним керівництвом прокурорів САП.

29. Звіт Національного антикорупційного бюро України за I півріччя 2019 р. // Офіційний веб-сайт НАБУ, 09.08.2019 р. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://bit.ly/2HhCtHl>

Як вже зазначалося вище, станом на 01.08.2019 за результатом розгляду 212 направлених прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури обвинувальних актів³⁰, судами ухвалено лише 33 вироки, з яких тільки 28 набрали законної сили. Ще у 10 справах судами постановлялися ухвали про закриття кримінальних проваджень. Тобто загалом кінцеві судові рішення винесені лише у 20% від усіх скерованих до суду кримінальних проваджень.

Натомість, у 50 кримінальних провадженнях суди не провели навіть підготовчого судового засідання, зокрема 8 із 10 справ, в яких його не могли провести найдовше, потрапили під наш системний моніторинг. По суті, на цій стадії суд лише повинен вирішити питання про можливість призначення кримінального провадження до розгляду по суті та здійснити підготовчі дії процесуального та організаційного характеру, які необхідні для подальшого судового розгляду. Проте в окремих справах суди не могли провести підготовче засідання більше 2,5 років.

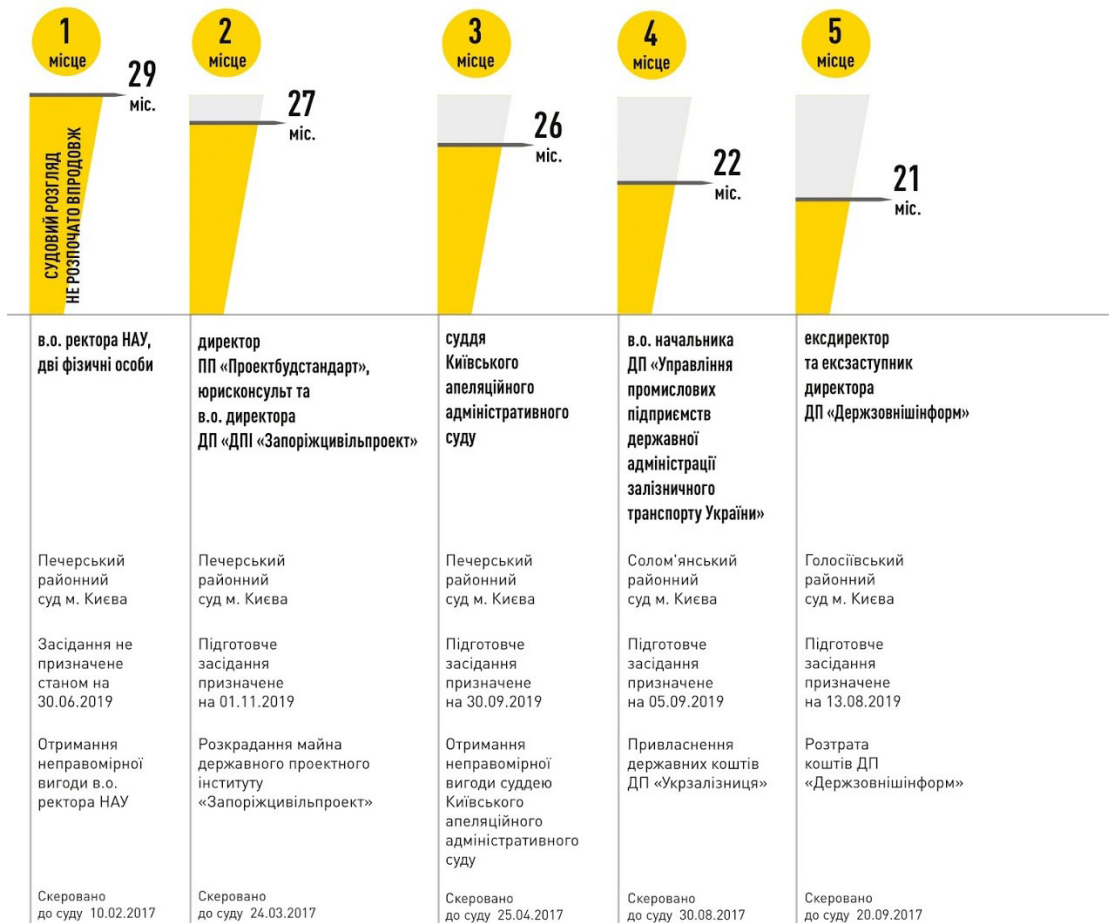
Як приклад, наведемо справу [екс-ректора Національного авіаційного Університету](#), який нібито вимагав 5 млн грн та 50 тис доларів США за невчинення перешкод у поновленні на посадах за рішенням суду колишніх працівників та підписання наказів про їх призначення. У цьому кримінальному провадженні підготовче засідання проводиться вже втретє. У першому випадку, вже після його проведення, головуюча суддя пішла у декретну відпустку і справу було передано новому складу суду для розгляду зі стадії підготовчого судового засідання. А у другому випадку вже новопризначена судова колегія заявила [самовідвід](#)³¹, оскільки вважала, що у прокурора наявне стійке переконання в їх необ'єктивності при розгляді кримінального провадження, що може в подальшому викликати сумніви і в сторони захисту щодо об'єктивності прийняття послідовних судових рішень. Нова колегія суддів була визначена ще 12.09.2018, проте з цього часу справу до розгляду по суті так і не було призначено.

30. Ухвала у справі № 760/724/17-к// Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74925593>

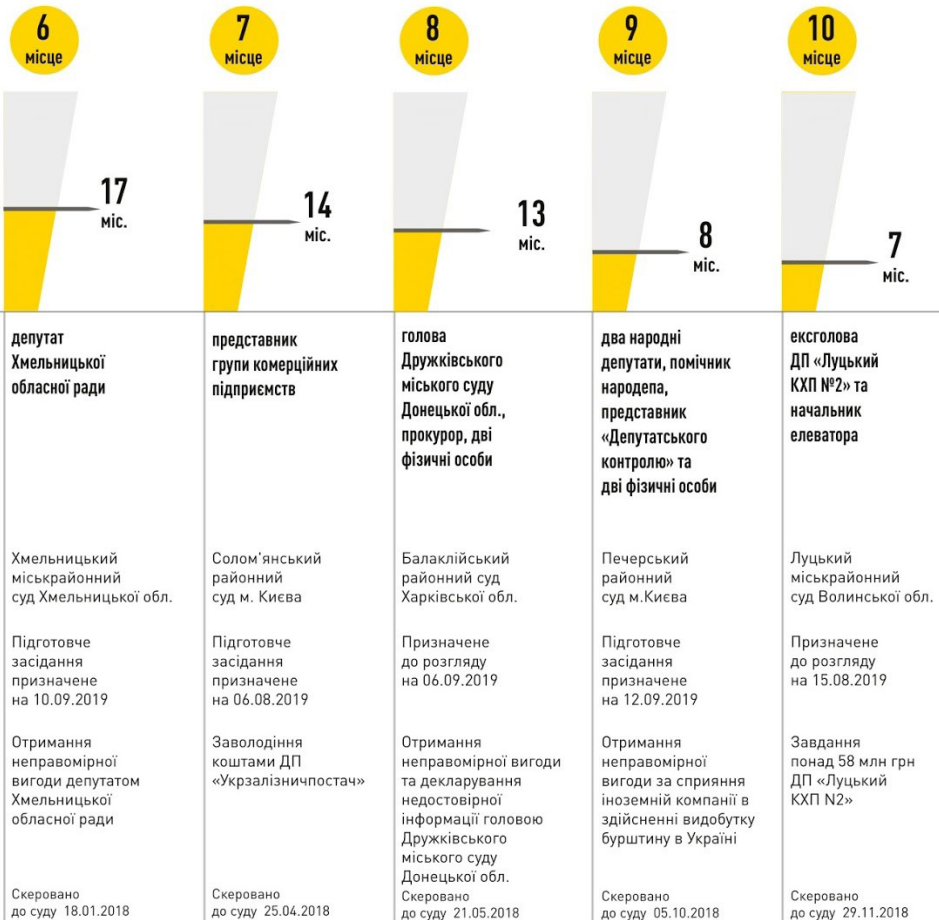
31. Ухвала у справі № 760/724/17-к// Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74925593>

АНТИРЕЙТИНГ СПРАВ У СУДАХ

(станом на 30.06.2019)

32. Топ-10 справ, у яких судовий розгляд по суті не розпочинається від 3 місяців і довше

На цьому тлі аномально швидко була розглянута [справа](#) стосовно Одеського міського голови та інших осіб, яких слідство обвинувачує у заволодінні коштами міського бюджету під час купівлі будівлі заводу ВАТ ХК «Краян».

Відвідані в рамках моніторингу 54 засідання у вказаній справі загалом тривали близько 183 годин, а тривалість окремих засідань могла сягати більше 6 годин на день. Причому у справі призначалося по 7-8 судових засідань на місяць, а від моменту скерування кримінального провадження до суду (29.10.2018) до дати винесення вироку (09.07.2019) минуло трохи більше 8 місяців. Для прикладу, у [справі](#) щодо судді Київського апеляційного адміністративного суду за півтора роки моніторингу було призначено менше 10 судових засідань, із них **жодне не відбулося**. Останнє засідання, яке було призначене на 06.06.2019, зняли з розгляду у зв'язку із зайнятістю одного з суддів колегії у іншому судовому процесі, хоча на саме засідання з'явилися як всі учасники справи, так і двоє інших суддів із колегії. Проте, дочекавши третього суддю більше 20 хв, головууючою було вирішено зняти засідання з розгляду, а наступне призначити через 3,5 місяці — на 30.09.2019, тобто вже після початку роботи ВАКС.

Також у ході судового розгляду кримінального провадження стосовно Одеського міського голови було допитано більше 100 свідків, 75 із яких допитані всього за 8 судових засідань. Крім цього, лише за 12 робочих днів судді змогли «дослідити» 67 томів письмових доказів (кожен том — це близько 200-250 сторінок). Спеціально для цього процесу збори суддів Малиновського районного суду Одеси вирішили не розподіляти на згаданих суддів справи з 15.11.2018 до 15.04.2019. Це в той час, коли лише за перші два місяці 2019 року до Малиновського районного суду надійшло 1708 судових справ³³.

У переважній більшості випадків інформація щодо засідань була публічною, відкритою, актуальною та повною, а будь-яка особа, яка не була учасником кримінального провадження, могла безперешкодно відвідати судові засідання.

33. Чи світить Труханову покарання за аферу з «Європейською мерією»? // О. Щербан, В. Цокур, Українська правда, 2019 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/columns/2019/03/22/7209960/>

Водночас у регіональних засіданнях було зафіксовано 20 випадків обмеження кількості присутніх осіб у залі судового засідання та випадки проведення судових засідань у закритому режимі.

Ще однією характерною особливістю для судових засідань із розгляду проваджень НАБУ і САП у регіонах є те, що до них прикуто набагато менше уваги ЗМІ та громадських активістів.

Очікується, що у Вищому антикорупційному суді буде забезпечено принаймні такий самий рівень гласності та відкритості, який існує і нині, хоча також можна наголосити на окремих рекомендаціях, які могли би додатково підвищити відкритість роботи цього спеціалізованого суду.

Рекомендація № 1. Вищому антикорупційному суду:

забезпечити попереднє інформування представників ЗМІ та всіх зацікавлених осіб через офіційний сайт суду про випадки відкладення, перенесення чи зняття із розгляду судових засідань із зазначенням причин (відпустки, відраджень, лікарняні суддів, клопотання сторін про відкладення тощо);

здійснювати періодичне (щомісячне, щоквартальне) аналітичне висвітлення роботи Вищого антикорупційного суду, зокрема оприлюднювати узагальнені статистичні показники роботи слідчих суддів щодо розгляду клопотань під час досудового розслідування та суддів щодо судового розгляду тих кримінальних проваджень, досудове розслідування в яких уже завершене (кількість призначених та фактично проведених судових засідань, інформування щодо стадій розгляду справ тощо);

забезпечити ведення хронології розгляду справ на офіційному веб-сайті Вищого антикорупційного суду (через платформу «Судова влада» або на окремому сайті у випадку його створення) для відображення всіх обставин судового розгляду;

здійснювати онлайн-трансляції усіх судових засідань у відкритому доступі, наприклад, на офіційному веб-сайті Вищого антикорупційного суду чи на офіційному Youtube-каналі «Судова влада України» зі збереження архівних відеоматеріалів проведених судових засідань.

Окрім об'єктивних чинників, що впливають на стан судового розгляду кримінальних проваджень, охоплених цим моніторингом, знайшли свій вияв також і переконливі ознаки наявності суб'єктивних факторів, що під кутом зору стороннього обізнаного спостерігача викликають обґрунтований сумнів у безсторонності та неупередженості суду під час здійснення правосуддя.

Першим прикладом цього є обставини, що виникли під час судового розгляду кримінального провадження щодо ймовірної розтрати коштів [Запорізького титано-магнієвого комбінату](#) — воно є одним із двох кримінальних проваджень, де було винесено виправдувальний вирок.

Ще у листопаді 2018 року одна з суддів зі складу колегії, що розглядає дану справу, [подала](#) до Вищої ради правосуддя повідомлення про втручання у здійснення нею правосуддя, у якому повідомила про здійснення їй пропозиції неправомірної вигоди у розмірі 50 тис дол США³⁴.

У березні цього року прокурори САП подавали клопотання про відвід всьому складу колегії суддів, а під час одного з судових засідань повідомили додаткові обставини, які викликають сумнів у безсторонності суду. Як зазначав прокурор САП, у ході допиту суддя Н. Марченко зі складу колегії повідомила, що під час спілкування з нею представник ЗТМК зазначив про факт зустрічі з головою у справі суддею О. Яцуном та нібито домовився про винесення виправдувального вироку у справі ЗТМК, після чого головуючий попросив представника ЗТМК вирішити питання про підтримку цієї позиції двома іншими суддями, а сам представник попросив отримати копію проекту тексту виправдувального вироку³⁵. Після цього судді колегії суддів, порадившись між собою, нібито вирішили відмовитись від будь-якої комунікації з представником ЗТМК.

34. Повідомлення про втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя від 05.11.2018 // офіційний веб-сайт Вищої ради правосуддя, 2018 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://bit.ly/330XLp4>

35. У САП розповіли деталі пропозиції хабара судді у справі ЗТМК // Слово і діло, 2019, [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://bit.ly/2KXN6r5>

Хоча сумнів у безсторонності та неупередженості суду, з огляду на наведені обставини, виглядає очевидним, заслухавши доводи сторін, колегією суддів прийнято рішення про відмову в задоволенні зазначеної заяви з висновками про надуманість згаданих доводів САП та сприйняття заявленого відводу як прояв тиску на суд.

Ще одним прикладом наявності таких суб'єктивних чинників можна вважати аномально швидкі темпи розгляду кримінального провадження щодо ймовірної розтрати коштів за участі Одеського міського голови та інших осіб при купівлі будівлі ВАТ ХК «Краян».

Очікується, що подібні обставини будуть усунені з початком роботи Вищого антикорупційного суду, судді якого обирались за спеціальною процедурою, аби забезпечити високий рівень їхнього професіоналізму, компетентності та доброчесності.

Серйозним викликом для забезпечення невідворотності покарання за корупційні та пов'язані з корупцією кримінальні правопорушення стало скасування Конституційним Судом України статті про незаконне збагачення³⁶.

За інформацією Національного антикорупційного бюро України³⁷, через рішення Конституційного суду повністю закриті 26 кримінальних проваджень, і 37 — в частині ст.368-2 КК України. Загальна сума статків, законність походження яких досліджували детективи НАБУ в цих справах, становила близько 500 млн грн. Так, у справах щодо [голови](#) Державної аудиторської служби України та [судді](#) Краснолуцького міського суду Луганської області, які потрапили під системний моніторинг, обвинуваченим було інкриміновано вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 366-1 та ст. 368-2 КК України.

36. Рішення КСУ у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 368-2 КК України // офіційний веб-сайт КСУ, 2019 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://bit.ly/2NwiPcn>

37. Дані Національного антикорупційного бюро України // Офіційна веб-сторінка НАБУ у соціальній мережі Facebook, 09.08.2018 р. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://bit.ly/2KWKUJi>

В обох випадках притягнути їх до відповідальності в частині незаконного збагачення, після прийняття рішення КСУ, вже неможливо. Однак, в цих справах провадження в частині ст.368-2 КК України досі не закриті. Зокрема, у справі щодо судді Краснолуцького міського суду Луганської області захисник обвинуваченого навіть заявляв відвід прокурору САП з тих підстав, що прокурор під час досудового розслідування по даному кримінальному провадженню, на його думку, допустив процесуальні порушення, а також збирається підтримувати обвинувачення по даній справі, тоді як Конституційний суд України визнав неконституційною ст. 368-2 КК України, тобто кримінальна відповідальність за вказаною статтею відсутня. Відвід був викладений усно, на пропозицію суду викласти відвід прокурору письмово, захисник відмовився. За результатами розгляду Київський районний суд міста Харкова відмовив в задоволенні заяви про відвід³⁸.

Більше того, у справі щодо колишнього військового прокурора сил АТО Голосіївський районний суд Києва відмовився закривати кримінальне провадження і продовжив судовий розгляд. Прокурор звертався з клопотання про закриття кримінального провадження на підставі п.4 ч.1 ст.284 КПК України (набрання чинності законом, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння). Однак суд вважав, що КПК України не дає прокурору повноважень закривати справу на підставі цього пункту на стадії судового розгляду, а тільки на стадії підготовчого засідання. Судді говорили про колізію в законодавстві і радили прокурору підкоригувати позицію. КПК дозволяє суду закрити справу під час судового розгляду, якщо прокурор відмовиться від обвинувачення. Але в Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі відмовлятися від обвинувачення не захотіли. Прокурор також просив суд повернутися в стадію підготовчого засідання, оскільки в грудні 2018 року у колегії була заміна одного з суддів, однак суд вирішив, що це неможливо³⁹.

Рекомендація № 2. Верховній Раді України:

невідкладно розглянути та ухвалити законопроект щодо відновлення кримінальної відповідальності за незаконне збагачення.

38. Ухвала у справі № 640/1462/18 // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82296445>

39. Справу про збагачення Кулика не закрили і суд продовжив розгляд // Судовий репортер, 2019 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://bit.ly/2TQEF7Q>

Також проявилася проблема зі впливом строків давності в окремих кримінальних провадженнях.

Так, у кримінальному провадженні, яке розслідувалось НАБУ і САП й було одним з найбільш резонансних на початку роботи цих інституцій, в якому колишній виконавчий директор НАК «Нафтогаз України» обвинувачувався у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 344 КК України (втручання у діяльність державного діяча), ухвалою суду обвинуваченого було звільнено від кримінальної відповідальності⁴⁰.

КПК України не містить правил визначення порядку і пріоритетності розгляду кримінальних проваджень, окрім як приписів ст. 28 КПК України щодо необхідності здійснення кримінального провадження невідкладно і розгляду його в суді першочергово щодо: 1) особи, яка тримається під вартою; 2) неповнолітньої особи. З огляду на це, у суддів Вищого антикорупційного суду, поза межами цих вимог, існує широка дискреція при формуванні графіку судових засідань з розгляду того чи іншого кримінального провадження. При цьому, якщо проведення досудового розслідування у розумні строки забезпечує прокурор та слідчий суддя (в частині строків розгляду питань, віднесених до його компетенції), то дотримання розумних строків під час судового провадження повинен забезпечувати суд.

Рекомендація № 3. Вищому антикорупційному суду:

розглянути можливість здійснювати пріоритетний розгляд тих кримінальних проваджень, у яких наближається момент впливу строків давності, при цьому враховуючи та не порушуючи приписів ст. 28 КПК України.

Як і у попередньому звіті, авторам доводиться відзначати очікування позитивних тенденцій з початком роботи Вищого антикорупційного суду.

Водночас, і перед цим спеціалізованим судом постали окремі виклики, які можуть негативно вплинути на забезпечення його ефективної роботи та

40. Суд закрав справу про втручання в роботу екс-міністра економіки Абрамівчука // Судовий репортер, 2019 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://bit.ly/2Zi2P0f>

можливість здійснення судового розгляду в розумні строки. Хоча ці питання не стосуються безпосереднього проведення моніторингу, автори звіту вважають за необхідне привернути додаткову увагу до цих питань, аби запобігти існуючим ризикам.

Однією з найбільших перешкод для ефективної діяльності Вищого антикорупційного суду може стати надмірна кількість справ, що надійдуть на розгляд суддів ВАКС з дня початку роботи цього спеціалізованого суду. Станом на травень 2019 року, за інформацією ДСА України, на розгляд Вищого антикорупційного суду мали надійти щонайменше 3592 справи, з яких 169 — провадження, досудове розслідування яких здійснювали детективи НАБУ під процесуальним керівництвом прокурорів САП.

Верховна Рада України VIII скликання не розглянула законопроект 10426, поданий Президентом України, який усував зазначену проблему⁴¹. Водночас, Верховна Рада України IX скликання може не встигнути розглянути цей законопроект до 5 вересня 2019 року — дати, яка визначена днем початку роботи Вищого антикорупційного суду. У такому випадку або доведеться на нетривалий час відтермінувати дату початку роботи ВАКС, або очікувати надходження зазначеної вище кількості справ на розгляд суддів ВАКС.

Без невідкладних законодавчих змін не вдасться досягнути однієї з цілей створення цього суду — забезпечення судового розгляду у розумні строки та забезпечення ефективності діяльності судових органів. Так, у п. 27 Висновку Венеціанської Комісії CDL-AD (2017)020 відзначалось, що план створення антикорупційного суду має дуже конкретну мету, а саме – вирішення проблеми з неефективним розглядом справ щодо високопосадової корупції (які підслідні Національному антикорупційному бюро та Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі) існуючими судами⁴². Така ситуація призведе до невиконання рекомендації «запровадити спеціалізований антикорупційний суд, який зможе справедливо та ефективно розглядати і вирішувати справи щодо обвинувачень

41. Проект Закону про внесення зміни до Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» (щодо початку роботи суду) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України, 2019 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://bit.ly/2Zi36pL>

42. Opinion No. 896/2017 [CDL-AD(2017)020] // Venice Commission, 2017 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://bit.ly/2HbEdlm>

у високопосадовій корупції», наданої Україні у звіті Антикорупційної мережі ОЕСР для країн Східної Європи та Центральної Азії за результатами четвертого раунду моніторингу⁴³.

Рекомендація № 4. Верховній Раді України:

невідкладно розглянути та ухвалити законопроект, положення якого в цілому співпадатимуть з положеннями раніше поданого законопроекту № 10426.

Слід також відзначити, що згаданий вище законопроект 10426 пропонується внести зміни лише до Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про Вищий антикорупційний суд», у той час як конструкція ст. 33-1 КПК України залишається незмінною. Тобто, зазначений законопроект допоможе лише на початковій стадії функціонування ВАКС, але не знімає ризику виникнення проблеми значного навантаження на суддів Вищого антикорупційного суду в майбутньому. Відтак, надалі Верховній Раді України, після проведення додаткового аналізу та консультацій з усіма стейкхолдерами, слід розглянути доцільність внесення змін до положень Кримінального процесуального кодексу України щодо предметної підсудності Вищого антикорупційного суду, аби усунути ризики щодо перешкоджання ефективній діяльності цього суду та здійсненню судового розгляду в розумні строки.

43. Anti-corruption reforms in Ukraine. 4th round of monitoring of the Istanbul Anti-Corruption Action Plan // OECD, 2017 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://bit.ly/2Zbqzjb>

Рекомендація № 5. Верховній Раді України:

розглянути доцільність внесення змін до положень КПК України щодо зміни предметної підсудності Вищого антикорупційного суду після проведення додаткового аналізу та консультацій зі стейкхолдерами; ухвалити відповідні зміни у разі необхідності.

Підсумовуючи, автори звіту ще раз наголошують на тому, що моніторинг судових засідань відіграє надзвичайно важливу роль для отримання об'єктивних даних щодо стану забезпечення невідворотності покарання за корупційні та пов'язані з корупцією кримінальні правопорушення.

Отримані відомості можуть пояснити причини неможливості забезпечити невідворотність покарання за такі правопорушення; виявити недоліки у діяльності слідчих, прокурорів, суддів та вжити заходів щодо їх усунення; визначити потреби вдосконалення професійної підготовки та підвищення кваліфікації слідчих, прокурорів, суддів; виявити нестачу тих або інших ресурсів та вжити заходів щодо їх надання органам досудового розслідування, органам прокуратури, судовим інституціям; визначити прогалини у законодавстві та потреби їх усунення тощо. Вочевидь, такий моніторинг може потребувати значних ресурсів та належної підготовки моніторів, аби він був досить комплексним й міг досягти всіх поставлених цілей. Важливо також врахувати іноземний досвід проведення подібного моніторингу у справах щодо корупції⁴⁴.

Рекомендація № 6. Інститутам громадянського суспільства, представникам проєктів міжнародної технічної допомоги:

надалі здійснювати та/або підтримувати проведення моніторингу судового розгляду кримінальних проваджень щодо корупційних та пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень.

44. Trial Monitoring of Corruption Cases in BiH: Second Assessment // OSCE, 2019 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://bit.ly/2Z9ORUZ>

Рекомендація № 7. Національній раді з питань антикорупційної політики, Національному агентству з питань запобігання корупції:

враховувати результати моніторингів судового розгляду кримінальних проваджень щодо корупційних та пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень під час аналізу стану реалізації антикорупційної політики та під час її подальшого формування.

КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ

Ви можете ознайомитися з відеозаписами відвіданих засідань на нашому Youtube-каналі (https://www.youtube.com/channel/UC8Ee4Xii5z3NrW010a_KHYw) «Моніторинг судових засідань у справах НАБУ-САП».

З інформацією по обраних для моніторингу справах і хронологією їх розгляду можна ознайомитися на сайті Ради громадського контролю при НАБУ у розділі «Моніторинг судів» (<https://rgk-nabu.org/uk/courts/monitoring-sudiv>).

